

V zadevi Reicherjeve jerobščine se omenja kot »rajnki (sallig) J. K. Polž« (fol. 24., petek, 23. jan. 1568.). Kdaj je umrl, se iz razpoložljivih virov ne more dognati. Najbrž pa okoli leta 1560.

Pek Lenart Polž.

V sodnih zapisnikih se poslej omenjajo še trije Polži. Eden med njimi je *pek Lenart Polž* (Liennhart Posch). O njem imamo te-le podatke:

Petek, 26. nov. 1568., fol. 150. »Sklene se prijeti, kot se spodobi, peka Lenarta Polža, ki je prešuštvoval («Eheprochen beganngen») s svojo deklo.«

Petek, 28. jan. 1569., fol. 167. »Peku Lenartu Polžu se ukaže, da ne sme imeti nobene skupnosti z drugimi peki in tudi ne svoje klopi za kruh med njimi, temveč *zraven žensk*.«

L. 1570. Ponedeljek, 6. nov., fol. 165. »Leonhart Posch Pekh« nastopi kot priča v sporu med meščanom L. Stegmanom in Roringerm. Stegman se je namreč izrazil o enem izmed meščanov Scheittov, ki sta bila zaprta na starotrškem stolpu in ki ju je bil na dan Simona Jude obiskal v zaporu Roringer, da je tat, ki je njegovemu sorodniku ukradl poldrug tovor kož. Roringer, pri katerem so pili v uti, se je zavzel za Scheitta in udaril Stegmana. Ta pa je potegnil izpod plašča bodalo. Le s težavo so ju ločili.

Jernej in Janez Polž.

Dočim se o peku Lenartu Polžu ne da prav nič reči, ali je bil kaj v sorodu z ljubljanskimi veletrgovci Polži, je zelo verjetno, da sta bila Jernej in Janez Polž, ki ju tudi omenjajo sodni zapisniki, brata, sinova Janeza Krstnika Polža. Podatki so file:

Petek, 9. jan. 1568., fol. 19. Prečita se odlok vice-doma Jurija Hofferja zu Hoflein vnd Hasperg, s katerim se potrjuje sodba mestnega sodišča v sporu med Jernejem Polžem in Jernejem Heupergerjem. Predmed pravde se ne omenja.

Petek, 6. marca 1568. Marchs Stettner kot pooblaščenec Jerneja Polža »otvori« hišo pri št. Janžu, stoječo med hišama Florijana Lampiča (Lampidtsch) in Luke Warlla, mizarju Abrahamu Rossliu.

Petek, 26. maja 1570., fol. 63. Deželni knez kot končna inštanca je potrdil mestno sodbo v pravdi med Jernejem Polžem in Jernejem Heinpergerjem. Zmagal je Polž. Izkazal pa se je širokogrudnega in je na pri-

jateljsko posredovanje odpustil Heinpergerju stroške in celo 8 gld. zaseženega denarja.

Ponedeljek, 5. marca 1571., fol. 52. Na ediktini razpravi za Dionizijem Staudacherjem terja »gospod Polž« namesto gospoda Khysla, kot pooblaščenec Baltazarja Rempfa, 70 gld.

9. marca 1571., fol. 62. Miha Verbez in žena »Marrell« »odpreta« (ni povedano komu?) svojo hišo v *špitalski ulici med hišama Polževih dedičev* in Khunterice.

Petek, 23. marca 1571., fol. 78. Jernej Polž »odpre« namesto gospoda Khysla hišo na Velikem trgu Sebastijanu Raintischu v smislu pismenega pooblastila. — To hišo je bil Kisl kupil od Petra Reicherja (glej pri poslednjem).

Dalje je gospod Polž namesto gospoda Khysla otvoril nadstropje (den Stockh) zadaj pri obzidju (hinten beim Zwinger) Martinu Bergantu (Wregandt), Bergant pa mora podpisati revers, da bo plačeval primeren prispevek za mestne izdatke (Reuers dem mitleidens halben).

L. 1575. Torek, 5. marca, fol. 75. Ker se Jernej Polž ni odzval pozivu gospoda mestnega sodnika, da se zagovarja zastran pregreška proti Florijanu Creinizu, se mu pošlje ponoven poziv za čez 14 dni.

Petek, 15. apr., fol. 82. »Zastran gospoda Polža naj se v Kranjčevi zadevi piše na dvor.«

Petek, 27. maja, fol. 99. »Na prošnjo Florijana Khreiniza se sklene: Ker se Jernej Polž ne zmeni za noben ukaz in poziv č. sveta, se naslovi zaradi njegovega prestopka (frauel) in nasilja proti Kranjcu pritožba Nj. knežji svetlosti. To naj Kranjec odpravi na svoje stroške.«

Na dan sv. Ane, 26. jul., fol. 139. »Danes so (moji) gospodje sklenili pisati knežji svetlosti in se pritožiti zaradi Polževe nespodobnosti (vnfueg), da naj se pokliče pred svojo *prvo inštanco* (ali je postal plemič?!). Pisar dostavlja pripombo »War gannz beschwarlich«.

Petek, 9. sept., fol. 171. Na prošnjo *Janeza Boša* («Hannsen Boschen») za odpis odmerjenega davka se sklene: Gospod prosilec naj se opomni, da »so vsa tam omenjena zemljišča v času, ko se je zanja predpisal davek, bila v lasti gospoda prosilca in *njegovega brata*. Zato se prošnja ne more uslišati in se davek mora plačati.«

Poslej se v mestnih zapisnikih izgubi vsaka sled za Polži, oz. Poschi ali Boschi.

MESTNE PRAVICE PTUJA IZ L. 1376.

FRANJO VESELEKO

Tam, kjer tonejo temni grebeni Alp v zeleno pannonko nižavje, si v valovih Drave ogleduje svoje postarano obličje Ptuj. Za rumenim morjem žitnih poljan kipi v modro obzorje kot mogočno ozadje ptujski grad, strmi iz temne davnine mestni stolp, prastara straža Slovenskih goric proti Ogrom. Mesto životari zasanjano v spomine svojih tesnih ulic, samostanov brez menihov in starih hiš, ki kažejo na portalih letnice 1578, 1618 ... Ko je divjala tridesetletna

vojna, so te hiše zgradili ptujski patriciji, v sreči rodovitne okolice, ki jih je redila.

Takrat je že minevalo tisoč let, odkar so si naši pradedje po bližnjih Halozah in Slovenskih goricah zasadili svoje prve trte in po polju preko razvalin rimskega Petovija zarezali prve brazde v našo zemljo. Z brazdami tudi pravice do nove domovine! Za njo so se borili z Madžari in komaj so se ti umaknili na vzhod, že so prihajali z zapada v deželo Nemci. Te

je naša vas poslovenila, da so izginili brez sledu. V naša mesta, ki so začela rasti, so se selili kot obrtniki in trgovci iz Nemčije, kjer se zaradi preobljudenosti ni obetal več tako dober in obilen kruh. Tako tudi v Ptuj.

Srednjeveški začetek Ptuja

Na točki, kjer preščiptione Slovenske gorice in Haveloze naplavljen ravan Drave v Gornje Ptujsko polje, ki sega do Maribora, in v Spodnje Ptujsko polje, ki sega do Velike Nedelje, je bila dana lega za nastanek mesta. Gradbeno jedro Ptuja in prvi nastavki za njegovo povečanje jasno pričajo za zgodnji srednjeveški nastanek. Med vsemi štajerskimi mesti ima Ptuj najznačilnejšo, zgodaj s hišami trgovcev zazidano tržno ulico v smeri deželne ceste, ki pelje po sredini v srednjem veku najstarejše trgovske naselbine v deželi; to je današnja Prešernova ulica. Sila poučna je primerjava tločrta Ptuja s tločrtom Gradca.¹ Nazorno podobnost, celo skladnost lege obeh tržnih glavnih ulic in trgov, potrjujeta indikacijski skici franciscejskega katastra iz l. 1824. za Gradec in Ptuj. V načrtu lahko zamenjamo Dravo v Muro. Isti prostor kakor Schlossberg v Gradcu zavzema v Ptuj grad. Sackstrasse se v Gradcu z vrstama hiš na obeh straneh prav tako stiska med Schlossberg in Muro kakor Prešernova ulica v Ptuj v SZ—JV smeri med gradom in Dravo. Most preko Mure pripelje po Murgasse z istega rečnega brega v isti smeri na graški glavni trg kakor Cankarjeva ulica na ptujski. Razširjena Gosposka ulica v Gradcu je služila za trgovanje v stojnicah ravnotako kakor v Ptuj nekdanja Gosposka ulica, danes Krekova; obe sta istosmerni nadaljevanji glavnih trgov v obeh mestih. Za Sackstrasse v Gradcu, ki je analogna ptujski Prešernovi, pravi Wengert v svojem delu, da je bila že 1164. obzidana s hišami trgovcev, kakor je bila Prešernova ulica starega in današnjega Ptuja glavna os že l. 890., ko se javlja Ptuj že kot »civitas« in ko govori poročilo o gornjem delu mesta s cerkvijo. Razvoj obeh mest se je začel z enakomerno razvrstitvijo hiš mestnih trgovcev in obrtnikov na obeh straneh cestnega tržnega prostora.

Posebna važnost Ptuja je pa v dejstvu, da se tu odcepi prastara cesta iz Panonije v Italijo, druga pa na sever v Alpe. Nastanek starejših tržišč je s tranzitno trgovino v tako ozki zvezi, da pride v poštev le naselbina ob deželni cesti, in prav ta je bila pretvorjena v tržni prostor. Z rastočim razvojem tranzitne trgovine je rastla potreba po mestnih trgih na onih krajih, kjer so se nekoč začeli prvi zarodki obrtniškega izdelovanja in krajevnega trgovanja. Sem je prištet tudi Ptuj kljub samemu nazivu »civitas«, kajti zunanja mestna znaka, utrdba in samostojno sodstvo sta se pojavila mnogo pozneje; nastala sta bržkone šele za časa salcburškega nadškofa Konrada (1120.—1147.), ki je sklenil z Madjari mir in zgradil nov grad. Iz te dobe je mestni stolp kot obrambna utrdba v bojih z Madžari.

Slovenski panonski knezi so se po sprejemu krščanstva trudili ustanavljati cerkve. Po dolгих stoletjih izza rimskih časov se tudi Ptuj omenja v tej zvezi. Mesto je spadalo v IX. stoletju h kneževini slovenskega kneza Pribine in njegovega naslednika Koelja,

ki se je razprostirala od Blatnega jezera na vzhodno Štajersko. Pribina je v mnogih krajih svoje kneževine ustanavljal cerkve in tudi v Ptuj je izpričana ustanovitev cerkve v času vlade salcburškega škofa Liutpranda, ki jo je celo sam posvetil. V spisu »Conversio Bagoariorum et Carantanorum«, ki govori o pokristjanjenju Slovencev, stoji: ... »ad Bettobiam ... temporibus Liutprammi ecclesiae dedicatae sunt« ali slovensko: »... v Ptuj so bile v času Liutprama posvečene cerkve«.

V Karantaniji, kakor se je takrat imenovala slovenska zemlja, je nadškof iz Salcburga dobil v dar zemljo in podložnike. Nemški kralj Arnulf je l. 890. izdal darilno listino, ki se je izkazala sicer za potvorenjeno, vendar pa njena vsebina kaže na prejšnjo resnično listino. L. 861. je namreč podelil nemški kralj Ludvik salcburškemu nadškofu Adalbinu dotedanje fevde v pravo lastnino, med drugim tudi Ptuj z okolic. Nadškofu Dietmarju pa je l. 890. nemški kralj Arnulf le potrdil posest ptujске cerkve z desetino, dve tretjini mesta s sodstvom, prevoznino in mostnino, tako kakor so predniki Arnulfovi to nadškofiji podelili. Nov poklon cerkvi je še ostala tretjina Ptuja, ki je bila prej last »Karantanca«, pa mu je bila zaradi upora vzeta. Po mnenju nekaterih zgodovinarjev naj bi bil grof Gundahar, ki je pomagal Ludviku Nemškemu zadušiti upor njegovega sina Karlmana in je zato postal vojvoda Karantanije. Pet let pozneje pa se je uprl tudi on, a je bil v boju ubit. Njegovi ženi je ostalo še nekaj hiš v zgornjem, vzhodnem delu mesta, kjer je bila v zidavi nova cerkev, in nekaj v zapadnem spodnjem mestu. Darilo nadškofu je še povečano za 100 hub (kmetij) in 10 vinogradov od izliva Dravinje v Dravo na Pobrežju do dveh gričkov blizu Drave.

Ta lista velja danes za začetek zgodovine Ptuja v ranem srednjem veku, odkar je bil Ptuj stoletja pod krivo palico. Je ustanovno pismo oblasti salcburške cerkve v Ptuj. Tudi za krajepis je važno, ker priča, da je mesto že takrat pred tisoč leti imelo isto lego kakor danes. Spodnji zapadni del je torej nastal že zelo zgodaj na poplavljenem ozemlju Drave. To je tudi razvidno iz rebrnega ožilja ulic, kajti rebrni sistem je najstarejši in najprimitivnejši način zidave naših mest. Darilna lista stavi zgornji del mesta tja, kjer so zidali prvo cerkev srednjega veka in kjer stoji še danes mogočna romansko gotska proistijska cerkev. Ptuj ima s to listino prvi izpričani most na Štajerskem in je prva slovenska naselbina, ki je že v karolinški dobi imenovana »civitas«, mesto.

Že za vlade nemškega kralja Arnulfa (887.—899.) pa so Panonijo prejahale horde mongolskih Madjarov in zgodovina Ptuja se za stoletje zopet pred njimi skrije. Poraz Madjarov na Leškem polju l. 955. pa je zopet odprl pot nemški kolonizaciji na vzhod. Že l. 977. si da namreč salcburška nadškofija od cesarja Otona II. potrditi vsa posestva na Štajerskem in v upravičenost svojih zahtev je vzela spet ustanovno listino iz l. 890.

Potem ko je dobila naselbina pravico do sejmov in nadzorstvo nad tržnim pokojem (Marktfrieden) in tako vršila nižje pravosodstvo, je postala mesto s svojimi pravicami.

Meščanske naselbine v Sloveniji so obstajale že v začetku 13. stoletja. Kranj ima n. pr. svoje prve me-

¹ Tločrta sta v knjigi: Wengert: »Die Stadtanlagen Steyermarks«.

ščane omenjene že l. 1221.: »burgenses Bernhardus, Eberhardus, Volbertus de Crainburc«. Kamnik je bil že mesto najkasneje v dobi mejnega grofa Henrika Andechs-Meranijca (1204.—1228.), ki je podaril mestnemu hospitalu, zavetišču na Kozjem hrbtu desetine vinogradov, ki so bili last kamniških meščanov. Pravico volitev mestnega sveta in sodnika si je pridobilo šele pozneje s privilegiji kakor Kranj. Ljubljana, središče oblasti Spanhajmov, koroških vojvod, se javlja dokazano kot naselbina meščanov l. 1265., ko piše pismo vojvoda Ulrik »in Laibaco foro nostro« pred pričami »cives de Laibaco«. O mestnih pravicah Ljubljane vemo že za to dobo, za leto 1269. pa ime mestnega sodnika. Ljubljanske privilegije, zbrane v privilegijsko knjigo, je potrdil nadvojvoda Karl I. 1566.

Škofja Loka, l. 973. podarjena od nemškega cesarja Otona II. škofu Abrahamu iz Freisinga na Bavarskem, se imenuje leta 1274. prvič civitas in oppidum. Tu je imel škof tudi svojo mitnico ob cesti proti Čedadu za trgovce, ki so tovorili svoje blago v Italijo in nazaj. Za oskrbnika in škofa so bile mestne listine tudi prepisane v privilegijsko knjigo. Maribor je bil »trg v marki« do l. 1254., Krškemu je bilo podeljeno mestno pravo Celja, ki je postalo mesto l. 1451. V listinah 14. in 15. stoletja se že tudi omenja mesto in grad v Slovenjem Gradcu.

Ptuj se že l. 890. javlja kot »civitas«, mesto, toda najstarejša listina mestnih privilegijev, statut mesta Kostanjevice, izhaja šele od koroškega vojvode Henrika (1295.—1307.). Iz vsega navedenega jasno vidimo, da so se tudi pri nas, kakor v drugih habsburških deželah starejša mesta v prvi dobi obstoja služila z ustno podeljenimi pravicami. To priča v začetku ptujskega statuta sledeči stavek: »Starši so nam sporočili te pravice po svojem spominu in po njih smo živeli...« Tudi Kranj, Kamnik in Ljubljana so od začetka živeli po ustnih privilegijih. (Dr. Zwitter: o. c. 1.) To dokazuje tudi Kostanjevica, ki se že l. 1252. omenja kot »civitas«. Od kostanjeviške listine mestnih pravic je ohranjen le tekstni del v potrditveni listini vojvode Albrehta II. iz l. 1338., ta pa tvori vložek v listini vojvode Rudolfa IV. od l. 1360. in je ohranjena v rokopisu iz l. 1772. na Dunaju v nacionalni biblioteki. Poleg Ljubljane je bila Kostanjevica najvažnejša prometna postojanka za trgovce iz Hrvatske in Ogrske. Kostanjeviški srebrni novci imajo na eni strani sliko vojvode Bernarda, na drugi pa njegov grb, panterja s križem v taci.

Mestno pravo Kostanjevice je nato goriški in tirolski grof Albert IV., ko je sklenil s Habsburžani pogodbo o dedovanju, podelil Metliki, bržkone l. 1365.; listina pa nam je v prepisu ohranjena šele iz začetka 19. stoletja. Tudi Črnomelj je dobil od goriških grofov in avstrijskih vojvod mestne pravice, in sicer iste kakor Metlika, ki je to potrdila l. 1457., ko je Črnomlju ogenj uničil stara pisma.

Novo mesto je bilo povzdignjeno v vrsto deželno-knežjih mest od Rudolfa IV. Habsburškega 7. aprila l. 1365. s podelitvijo mestnih pravic, ki se v vseh stavekih dobesedno ujemajo s kostanjeviškimi od vojvode Henrika. Ta statut pa je ohranjen v kopiji komaj iz l. 1602. Pri ustanovitvi je dal Rudolf IV. mestu tudi grb. Ta predstavlja njega, sedečega na rdeči žametasti blazini, na desni se mu svetijo tri sonca, na levi trije lunini krajci. V levici drži državno jabolko s križem,

v desnici avstrijsko zastavo, pritrjeno na meč; na glavi ima nadvojvodsko krono. V statutu je dal mestu sodnika, »Stadtrichter« imenovanega. Podelil mu je pravico sprejemati med meščane vsakogar, kdor se je želel v mestu naseliti. Razsojal je prepire med meščani in sodil tujce, ki so kakor koli mestu škodovali. Nobena gosposka ni smela segati po ljudeh, ki so bivali najmanj leto dni že v mestu in jih klicati pred svoje sodišče. Sodna obravnava se je obtožencu napovedala 14 dni naprej in toženec se je v tem času smel svobodno gibati. Vsakemu v mestu in v njegovi okolici je Rudolf IV. zažugal s hudo kaznijo, če bi mestnemu sodišču kljuboval. Kdor se je v mestu naselil, je bil sedem let prost vsega davka, potem pa je nosil vsa bremena kakor drugi meščani brez razlike stanu. Plemičem ni branil naselitve v mestu, toda odpustil jim ni nobene meščanske dolžnosti. Podrejeni so bili mestnemu sodniku kakor drugi meščani, čeprav so imeli v Ljubljani svoje gosposko sodišče »Hoftaiding«. Kakor navadni meščani so morali plačevati davke, stražiti in pomagati pri popravljanju mestnega ozidja.

Rudolf IV. je vedel, da so meščani najzanesljivejši stebri države in je zato hotel prepričati, da bi prehajale mestne hiše, mestna polja, vinogradi, travniki, mlini, mesnice in drugo v roke nemeščanov. Te nepremičnine je dovolil prodajati samo meščanom. Gornje pravo, nemško »Einstandsrecht« imenovano, so Novomeščani uživali do l. 1787., ko ga je Jožef II. razveljavil.

Trgovino so pospeševale posebne določbe. Trgovci, ki je pripeljal na sejem v Novo mesto svoje blago, je bil osem dni pred sejmom in osem dni po njem varen pred vsako tožbo ali nadlegovanjem mestnega starešinstva. Tako je vojvoda vabil trgovce v mesto, da ni bilo potrebno Novomeščanom hoditi iskat blaga drugam. Trgovci z Ogrskega na poti proti morju so morali Novomeščanom razstaviti blago na prodaj. Meščane je vojvoda oprostil vseh cestnin in mitnin na poti proti Kostanjevici, Višnji gori in Ribnici. V novomeški okolici je imel vojvoda mnogo gozdov in v njih je dovolil meščanom sekati ves potrebni les za kurjavo in stavbe.

Visoka kazen 100 funtov zlata (60.000 din) je grozila onemu, ki bi kakor koli kratil pravice Novomeščanom. Od teh bi dobil 50 funtov vojvoda, ostalih 50 pa mestna blagajna.

Sodna oblast mestnega sodnika je segala še preko mestnega obzidja v vasi mestnega pomirja, kateremu je določil mejo že Rudolf IV. Mestni očetje so vsako leto v službenih uniformah zajezdili konje in v slovesnem sprevodu objahali mestno mejo; pri vsakem mejniku so se ustavili in ustrelili iz osemfuntnega možnarja. To so delali zato, da ne bi zastarele mestne pravice na pomirju, kajti sosedni grajščaki so posebno v poznejših stoletjih, ko je zemlja dobivala večjo vrednost, povsod iskali prilike, da mestu odločijo ta ali oni kos.

Mnogo pozneje, l. 1471., je dobilo opisane pravice Novega mesta Kočevje, katerega ustanovna listina je ohranjena. L. 1477. je cesar Friderik III. povzdignil z novomeškim statutom v mesto tudi Lož.

Tako vidimo, da je bilo pravo šestih mest Kostanjevice, Novega mesta, Metlike, Črnomlja, Kočevja in Loža enotno. Mestni sodnik je imel v teh mestih vse

sodstvo, tudi krvno. Od mest, ki nimajo ohranjenih starih listin mestnih pravic, so imela višjesodno avtonomijo Višnja gora, Krško in Kamnik.

Po gornjem opisu starih privilegijev slovenskih mest bomo v prihodnjem poglavju spoznali, da ima Ptuj ohranjen svoj statut v originalnem rokopisu iz l. 1376., ki je od vseh zgoraj omenjenih prepisov najobširnejši in celo za nekaj stoletij starejši.

(Prvi) statut Ptuja iz leta 1376.

Nadškofje Salzburga so imeli za izvrševanje svojih pravic v Ptuj namestnike, imenovane vicedome, v Lipnici blizu Gradca. To je bil navadno vsakokratni ptujski župnik, obenem nadškofov arhidijakon. Tak je bil tudi Ivan Genschker, na katerega željo so bile l. 1376. zapisane pravice mesta Ptuja.

Ta rokopis znamenitega statuta je danes v Nemčiji, v mestu Wolfenbüttlu, v »Collectaneen zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur«, pod naslovom: »Das Stadtrecht von Pettau in Nieder-Steiermark dem Bischof von Salzburg gehörig«. Po izjavi bibliotekarja je ta rokopis kupil nekje ustanovitelj knjižnice v Wolfenbüttlu, vojvoda Braunschweiga August za štiri tolarje. Rokopis sestoji iz 52 pergamentnih listov malega kvartformata. Naslovni list in zadnji sta nalepljena na notranjo stran platnic, ki so prevlečene z rdečim usnjem. Listi 2.—48. imajo po petnajst vrst v vsej širini, s prostorom za veliko, oglato gotsko minuskulo. Posamezni členi imajo rdeče napise, kodeks je dobro ohranjen, kakor da ni bil nič rabljen. Po primerjavi oglate pisave z drugimi istodobnimi je dr. F. Bischoff, profesor graške univerze, dognal, da je rokopis mogel nastati l. 1376. Pisar ni poznan in tudi razvidno ni, za koga je bil statut napisan, ali za mesto Ptuj, ali za nadškofa Pilgerima II. (1365.—1396.) ali pa za deželnega sodnika. Izdal ga je omenjeni profesor pod naslovom: »Das Pettauer Stadtrecht vom Jahre 1376«. Wien 1887. Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften. Uvod v statut je dr. Hans Pirchegger, nekdanji gimn. profesor v Ptuj, danes na univerzi v Gradcu, analiziral v izveštjih ptujske gimnazije leta 1903. in 1904. Nekaj členov je iz srednjeveške nemščine prevedel tudi v sodobno.

Ptujski statut, eden najvažnejših in najzanimivejših srednjeveških dokumentov naše zgodovine, izdam tokrat prvič tudi v slovenščini. Zavrt v stilistično nejasnost okornih sestavljalcev pred več kakor 500 leti je dolgo molčal. Razlagal je pred davnimi časi Ptujčanom o nadškofovih, grofovih in njihovih pravicah ter dolžnostih v nemščini, ki nam je danes težko umljiva. Mnogo tega, o čemer govori statut, se je že davno umaknilo iz življenja Ptuja in izumrlo z rodovi vred. Čitalcu je danes kakor okno, odprto v srednjeveški svet.

Za pravnega zgodovinarja nudi statut obilo srednjeveških starozitnosti slovenske zemlje. Pisec nadaljnje razprave je mogel z zadovoljstvom opreti svoje izsledke iz statuta na gotova dejstva »Pravne zgodovine slovenskega ozemlja« univ. prof. dr. M. Dolenc. Pred očmi je bila piscu ves čas tudi razprava dr. F. Zwitnerja »Starejša kranjska mesta in meščanstvo«, ki z novimi, modernimi potezami riše srednjeveško žitje in bitje v naših mestih.

Končno pa bo tvoril prevod statuta iz l. 1376. z nekaterimi ugotovitvami razprave temeljni kamen za ptujsko srednjeveško zgodovino.

Začetki statuta.

Že ob prvem nastopu cerkve v deželah frankovskega kraljestva je zaščita cerkvenega premoženja pripadala kralju in vojvodi dežele. Velik del cerkvenih posestev pa so oskrbovali ministeriali, vitezi, ki so bili tako naravni in pravi zaščitniki cerkvenih posestev. V službi solnograških nadškofov so na ptujskem gradu od začetka 12. stoletja živeli plemiči, doma iz Koroške. Prvi se javlja ca. 1130. »Heinrich de Petowe« kot priča v salcburški listini; nekoliko pozneje Friderik I. z ženo Matildo, ki je l. 1230. ustanovila v Ptuj dominikancem samostan. Ta Friderik I. je osvojil dolino spodnje Pesnice, neobljudeno puščo, ki je bila pozneje podeljena nemškemu viteškemu redu. Vitezi križniškega reda so kot imenitni čuvarji meje proti Madžarom ustanovili grad Veliko Nedeljo, tako imenovano v spomin zmage na Veliko noč l. 1199., ko jih je tu premagal Friderik I. Ptujski, ker so udrli na Štajersko, last Leopolda Babenbergovca, ki je v sporu ščitil Andreja, brata ogrskega kralja Emerika.

Ptuj je v sledeči dobi mirnega razvoja moral svojo pravno moč napram gospodom vitezom na gradu pismeno ugotoviti tako v interesu mestnega gospoda nadškofa kakor seveda meščanov samih.

Glavni nagib za podrobne določbe uvoda so dali spori, ko je solnograški nadškof Filip Šponhajmski (1256.—1264.) zastavil l. 1258. grad in mesto Ptuj ogrskemu kralju Beli IV. za 3000 mark srebra. Kmalu potem pa ga je dal tudi svojemu sorodniku, češkemu kralju Otakarju II. Přemyslu, ki je takrat mogočno vladal slovanski državi od Krkonošev preko slovenskih dežel do sinjega Jadrana. Rudolf Habsburški, nemški kralj, pa je po svoji zmagi l. 1278. nad Otakarjem, ki je padel v borbi, zastavil Ptuj Frideriku III. s ptujskega gradu. To mu je bilo plačilo, ker mu je v usodni bitki s Čehi pri Suhih Krutih na Moravskem polju pomagal z 200 jezdec. Ptujski gospodje bi na gradu gotovo silno povečali po tem poklonu svojo moč, če se ne bi oglasil salcburški nadškof kot fevdni gospod. Friderik III. je sicer na podlagi darovnice Rudolfa Habsburškega užival kraljevsko zaščito, vendar je smatral za boljše, popustiti napram pravemu svojemu gospodu nadškofu Frideriku II., ki mu je res potem podelil grad in mesto z mitnino in cestnino. Zato l. 1280. obljublja nadškofu v latinskem pismu tako: »S prepustitvijo grajske straže bomo jaz in moji dediči zadovoljni, seveda z mestno mitnino in cestnino, ki jo ima salcburška cerkev. Povrh se ne bomo po prepovedi vsakokratnega nadškofa z gospodom zemlje in s sosedi z dotičnih utrd (mišljeni strelski dvorci ob štajersko-ogrski meji med Muro in Dravo v 12. stoletju, ki so jih po kolonizaciji s črte Ptuj—Radgona pomaknili na črto Središče—Ljutomer—Radgona) bojevali; pred Madžari pa se bomo seveda smeli braniti. Grajski gospod se bo tudi pravočasno umaknil v drugi prostor, če se bo gospod nadškof kdaj na gradu nastanil. Tudi žitno shrambo bo lahko imel na gradu, če bo hotel.«

V ponovnem sporu je Ptujski zopet izgubil grajsko stražo, toda na zahtevo kralja Rudolfa I. Habsburškega mu je bila vrnjena. Listina o tem poroča l. 1286.

tako: »Položil sem ustno prisego svojemu gospodu in njegovi cerkvi, da bom zvesto čuval grad in mesto, tako da ne bom na gradu in v mestu Ptuj izsiljeval več pravice, kakor mi jo je dal v privilegiju častiti gospod Friderik nadškof. Ptujске meščane bom v mestu kakor zunaj na deželi zvesto branil in jih ne bom nadlegoval, niti tega svojim dovolil.«

Tretja listina, osnova mestnemu statutu iz l. 1376., je bila izstavljena l. 1309. od Ulrika pl. Walsee, deželnega glavarja in stolnika Štajerske, v imenu salcburškega nadškofa Konrada III., za Hartnida in Amelricha, ptujška gospoda, ki se obvezeta: »Es sullen auch die Petower ir teglich gesinde herbergen auf die vorgenannten zwelf hofstet. Es sullen auch die Petower die nout in der stat, den ir purckhut ist, nemen als es von alter herkomen ist, un sullen von den purgern ze Pettow dechein mout nemen. Es sullen auch die Pettower unsern herrn von Salzburg und sein leut bewaren und beschermen in der stat und ausserhalb mit gantzen treun und ir purgsass bewaren.« V prevodu se to glasi: »Ptujski naj imajo svojo stalno služinčad pod streho v že omenjenih dvanajstih dvorih. Tudi naj pobirajo v mestu, ki je pod njihovo zaščito, staro, običajno mitnino; od meščanov Ptuja pa

nikake. Z vso zvestobo in grajsko posadko naj tudi čuvajo in branijo našega gospoda iz Salzburga ter njegove ljudi v mestu in zunaj.«

Prvih pet členov statuta točno odgovarja navedenim trem listinam, zadnje pa bi kar morali imeti l. 1376. pri sestavljanju pred seboj, če nam ne bi predgovor navajal izjave mestnih zaprisežencev, da so vse to slišali od svojih staršev, živečih v času nadškofa Konrada III. (1291.—1312.) in Henrika von Pynbaum (1338.—1343.). Prvih pet členov statuta določa pravno moč mesta proti tedanjemu gospodarju na ptujskem gradu, Hartnidu III. (1353.—1381.). »Der von Petaw«, kakor ga stereotipno imenuje statut, je moral varovati grad in mesto, čuvati nadškofa, duhovnike in oskrbnike salcburških posestev in vinogradov pred razbojniki. Na zahtevo mu je moral odstopiti na gradu prostor v času obiska ter dovoliti nadškofovsko kaščo za žito, prostore za vino, ki ga je škofija za maše v svoje alpske kraje iz Slovenskih goric mnogo izvažala. (1. in 2. člen statuta.) Po ustnem izročilu mestnih zaprisežencev pri sestavi statuta vidimo, da segajo sledeče pravice Ptuja, prevedene iz tedanje nemščine, celo v zadnje desetletje 13. in v začetek 14. stoletja.

(Dalje.)

KAKO NASTANE PORTRET?

FRANCE STELE

OB STERNENOVEM PORTRETU NADŠKOFA A. B. JEGLIČA

Matej Sternen je izdelal to zimo velik portret pokojnega nadškofa ljubljanskega dr. A. B. Jegliča za Vzajemno zavarovalnico v Ljubljani (sl. 1.). Slika predstavlja pokojnega nadškofa do kolen, stoječega pred pisalno mizo. Škof stoji v sredi prostora, ki ga objema slika, in je obrnjen naravnost k gledalcu. V ozadju je rahlo naznačena stena sobe, na desni okno, ki glavo ostro osvetljuje. Leva roka naslikanega je oprta na rob mize, z desnico pa drži na Vzajemno zavarovalnico se nanašajoče ustanovno pismo, katero je očitno pravkar dovršil. Glava škofova je rahlo nagnjena k levi rami, kar njegov pojav zelo približuje njegovi v našem spominu še dobro zasidrani značilni zunanosti.

Sternenova slika škofa Jegliča spada med najbolj ambiciozna portretna dela zadnjega časa pri nas in nam je ugodna prilika, da ob nji načnemo vprašanje, kako nastane portret? Ker je stopnja resničnosti, katero Sternenova podoba škofa Jegliča dosega, zelo velika, škofa pa, ko jo je slikal, ni bilo več med živimi in se je torej moral slikar zanašati le na spomin in na druge ohranjene portrete pokojnega, je to vprašanje tem bolj zanimivo. To gradivo in vse stopnje dozorevanja slikarjeve naloge so nam znane, kar nam daje možnost, ves razvoj problema prav dobro ilustrirati.

Ker gledajo tudi umetniki, posebno pa v umetnost manj posvečeni ljudje, na portretno stroko kot na umetniško manj vreden posel in mislijo, da je že zdavnaj fotografija dosegla vse, kar nam more dati umetniški portret, je predvsem potrebno, da pogleda-

mo nekoliko, kako je s portretom v zgodovini, iz kakih življenjskih pogojev se pojavlja in kdaj in koliko leži njegovo pravo bistvo, ako hoče biti umetnina, izven možnosti mehanično ustvarjene podobe človeka.

Portret kot umetniška naloga se javlja v zgodovini v momentih, ko je individualizem, zavest osebnosti in cena osebnega prizadevanja visoko razvita. Povod za to je lahko različen, zasidran more biti globoko v duhovnem interesu, pa prav tako v tostranskem materialističnem ocenjevanju človeškega bitja. Prva doba v zgodovini, ki je uresničila portret, podobo živega človeka z vsemi značilnostmi njegovega slučajnega resničnega pojava, je bila egipčanska. Vera v nesmrtnost duše in skrb za ustvaritev vseh pogojev njene posmrtno blaginje, ki je vezana na obstoj t. zv. dvojnika, je bila tu izvor skrbi, da pokojnika čim bolj živo upodobijo. Vrste odličnih egipčanskih portretov, izvršenih v kamnu, lesu ali v slikah, še danes zgovorno pričajo, kako so se Egipčani trudili, da se z umetnostjo približajo resničnosti in kako je v tisočletnem razvoju teh prizadevanj umetnost portretiranja dozorela v t. zv. fajúmskih, iluzionistično slikanih portretih do naravnost varljive podobe minljive resničnosti. V egipčanskem portretu pa že opažamo, da je umetniški cilj te stroke zasidran nekje drugje kakor v mehanični podobi upodobljenega. Mehanično podobo bi bila ta prizadevanja mogla doseči mnogo popolneje s kakim mehaničnim postopkom, ki bi bil mnogo enostavnejši in po stopnji posnetka resničnosti mnogo zanesljivejši, z odtiskom oblik po živih ljudeh in z vlivanjem podob v tako pridobljene kalúpe. Maska, ki jo še da-

nato lomili od celine in z železnimi kavli vlačili na dolgih lesenih drogih h kraju ter nakladali na vozove. Ker je voda na novo zmrzavala, je imela mladina zopet dosti zabave z lomljenjem »regel«.

Ko so bile ledenice v pivovarnah napolnjene, so šli vozniki po plačilo. Tam so jim najraje izplačevali z drobižem; dobili so ga polne vrečice, saj so posameznikom naštel kar po tri sto in več samih krajcarjev. S tem drobižem so nekateri že med potjo in potem v gostilni pri Brgantu, kamor so najraje zahajali, za šalo neprestano rožljali. V pivovarnah pa so poleg plačila dobili tudi nekaj sodčkov brezplačnega piva za likof. Ker pa je bilo takrat še mrzlo, so si ga prihranili za Kresno nedeljo. Na ta dan so si na Novakovem podu v Trnovem napravili veselico, kjer so se izborno zabavali ob zastonj dobljeni pijači.

Ko se je bližala pomlad, v začetku marca nekako, pa so zatvornico odprli in spustili vodo v Gradaščico.

Kakor je konec vsemu na svetu, je prišel konec tudi Kernu. Hišni posestniki ob njem so se na mestni magistrat pritožili (1911.), da jim dela zaprta voda čedalje večjo vlago po hišah, in prosili, naj se zapiranje vode ukine. Mestni magistrat je tej upravičeni prošnji ustregel in Kerna kot ledišča in drsališča je bilo konec. Mesto zase je imelo še dosti drugih prostorov za dobivanje ledu, prav tako pa so tudi ostalim ledenicam dovažali led z drugih ledišč, mestna klavnica pa si je jela izdelovati led na umeten način. (Vrhovnik, str. 257.)

Odslej ni dajal Kern drugega kot seno in otavo. Prešel je pozneje tudi v drugo posest. I. Vrhovnik piše na str. 257.: »Novakov del je kupil (1914.) Adolf Hauptman, od njega pa Josip Puh, ki je močvirnati travnik z nasipom dvignil, deloma obdelal, deloma porabil za stavbišče kozolca in lesene šupe. Doberletovi dediči so prodali svoj del 1929.; stavbenik Slokan Ivan je sezidal tam lepo vilo.«

MESTNE PRAVICE PTUJA IZ L. 1376.

FRANJO VESELKO

BESEDILO ŠTATUTA V SLOVENSKEM PREVODU

Prevod

Leta 1376. po učlovečenju Gospoda, v času našega prečastitega in milostljivega gospoda nadškofa Pilgerima v Salzburgu in častitega gospoda Ivana Genschkerja, vicedoma v Lipnici, ko je bil v Ptuj Peter Ptuj na željo samega vicedoma in po spominu mestnih svetnikov v tistem času: peka Martina, mesarja Jurija, grajskega krojača Petra, Linharta iz Dravske Poltlein mestni sodnik, so bile zapisane pravice mesta ulice, mestnega pisarja Jakla, Hermana iz Lindaua, Ivana Graserja, lepega Jakla in Jakoba Lindeckerja.

V časih nadškofa Konrada

Najprej izjavljamo, kar smo slišali od naših staršev, ki so živeli za nadškofa Konrada v Salzburgu in potem nadškofa Henrika, v kakem pravnem razmerju so živeli s ptujsko grajščino in kako ta napram mestu ter s kakimi pravicami, za sejem in preko leta, smo dobili mesto od staršev.

V časih nadškofa Ortolfa

Starši so nam sporočili te pravice po svojem spominu in po njih smo živeli v časih milostivega gospoda nadškofa Weisseneckerja. Takrat je bil vicedom v Lipnici in župnik v Ptuj Ivan Windischgrätz, sodnik pa Leopold Cvikl.

Vicedom Cholman

Po smrti Windischgrätza je bil imenovan za vicedoma Cholman, župnik v Ptuj pa je bil Konrad von Wigolting.

Sodnik Ivan Maurer

Po smrti Leopolda Cvikla je postal sodnik Ivan Maurer, njegov soprisežnik.

Nadškof Pilgreym

Leta 1364. je umrl škof Ortolf in izvoljen je bil za nadškofa Pilgreim Puochaymer.

Vicedom gospod Konrad

V času škofa Pilgreyma je umrl vicedom Cholman in za vicedoma je bil postavljen naš župnik Konrad pl. Weygolting.

Sodnik Ivan Hallinger

V času vicedoma Konrada je umrl Ivan Maurer in sodnik je postal Ivan Halinger.

Vicedom Ivan Genschker

Po smrti Konrada je postal vicedom Ivan Genschker.

Sodnik Peter Poltel

V času tega vicedoma je umrl Ivan Halinger in izvoljen je bil za sodnika Peter Poltlein, ki je sodil v letu LXXIII.-em, V.-em in VI.-em.

Kako naj Ptujčani nastopajo napram deželnemu knezu in nadškofu iz Salzburga

In te so pravice, ki smo se jih mi in naši starši držali do l. 1376., ko je bila ta knjiga napisana:

1. Gospodje Ptuj ne smejo z deželnim gospodom in s sosedi ptujskega gradu začeti nobene vojne.

2. Nadškof iz Salzburga sme na gradu v Ptuj bivati, kolikorkrat mu je volja; takrat mu mora ptujski gospod prepustiti prostore. Sme pa imeti tudi žitno kaščo, če hoče.

3. Ptujski sme svojo vsakdanjo služinčad imeti na gradu v dvanajstih dvorih, ki so mu bili za to dani.

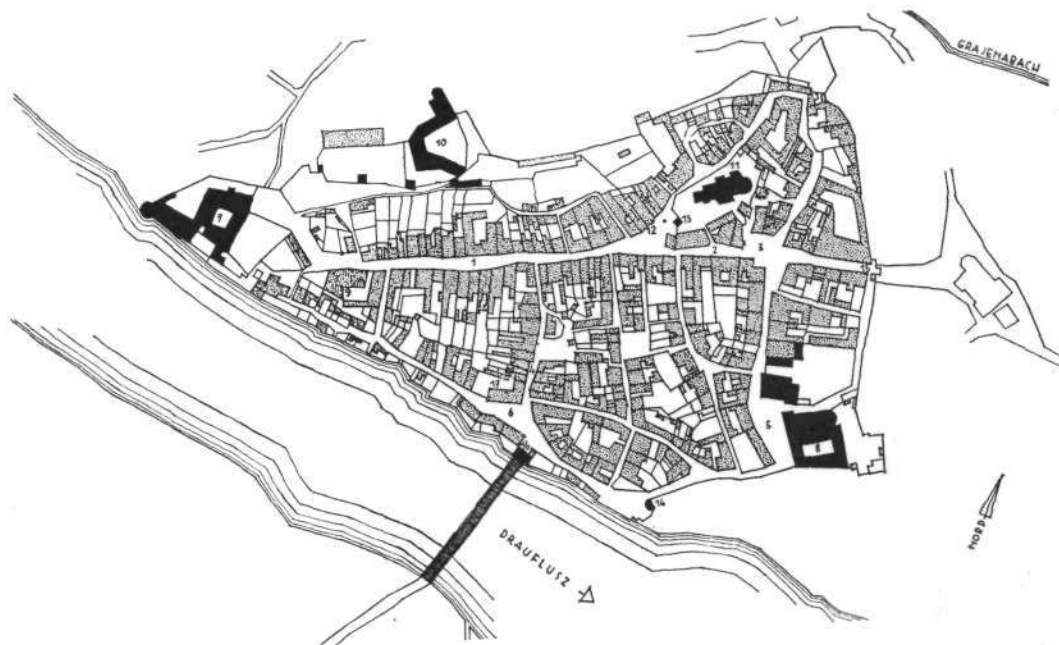
Mitnina

4. Mitnino, ki mu je bila dana za njegovo grajsko stražo, tudi sme pobirati kakor je to od nekdanj običaj; od meščanov Ptuj pa ne sme jemati nobene mitnine.

Gospod Ptuj

5. Z vso zvestobo naj tudi varuje in ščiti v mestu ter zunaj našega gospoda iz Salzburga in njegove ljudi.

1. Prešernova ulica.
2. Krekova ulica.
3. Florijanski trg.
4. Cankarjeva ulica.
5. Minoritski trg.
7. Frančiškanski samostan.
8. Minoritski samostan.
9. „Frešhof“.
10. Grad.
11. Župna cerkev.
12. Stari magistrat.
13. Stolp.
14. Trdnjavski stolp.
15. Ogrska vrata.
16. Dravska vrata.

Mestne pravice

6. V predmestju ne sme nihče trgovati; če pa hočejo oni iz predmestja v petek tržiti v mestu, smejo to le kakor tuji trgovci (gostje).

7. Tudi ne sme biti pred mestom nobene peči, ki bi pekla kruh za prodajo; pred mestom ne sme nihče tudi prodajati kruha. Čevljarjem, usnjarjem ni dovoljeno imeti delavnic in noben mesar ne sme prodajati mesa; prepoved velja za ozemlje do Drave in do Pesnice. Samo v Ptuj!

8. Mesarji iz okolice smejo prodajati v torek svinjsko meso, v celem, pol ali četrt in ne manj; druge dni v tednu pa ne smejo ničesar prodajati v mestu.

9. Meščan, ki potuje na Ogrsko ali kam drugam, ali pošlje uslužbenca in svoje blago na tuje ter tam prodaja ali pa kupi brez dovoza, ne plača za to blago v Ptujju mitnine.

10. Tudi ne sme noben tujec jamčiti meščanu; le meščani med sabo ali pa mora biti vsaj eden meščan, eden pa tujec.

11. Kdorsibodi pride v mesto in dobi meščansko pravo ter leto in dan nemoteno tu biva, s tem nima njegov dosedanji gospodar nič več opraviti, čeprav bi bil to podložnik ali svobodnjak; mi ga lahko nazovemo za svojega someščana.

12. Trgovec z ribami z Ogrske jih sme prodajati, kakor dolgo hoče, in to na drobno in debelo, komur koli hoče.

13. Meščani iz sosednih mest imajo, kar se tiče trgovine, ravno iste pravice kakor drugi gosti, če velja v njihovih mestih za Ptujčane isto; izvzeti so meščani iz Slovenske Bistrice, ki smejo tržne dni svoje surovo sukno postaviti na mize, rezati na lakte in prodajati, komur hočejo.

14. Suknje in plašče, ki jih prinesejo na trg, smejo razstaviti na mize in prodajati istega dne, komur hočejo.

15. Tudi razrezano usnje, ki ga prinesejo s seboj, lahko postavijo na stole in prodajajo istega tržnega dne, komur hočejo.

16. Podobno imajo tudi Ptujčani iste pravice v Bistrici na sejmske dni.

17. Tudi naše vino iz Ptuja in drugo tržno blago naj pustijo brez ovire ob vsaki priliki voziti skozi Bistrico.

18. Judje v Ptujju ne smejo niti krčmariti niti trgovati, morajo pa prispevati, če zadene mesto huda nesreča.

19. Za požar iz neprevidnosti, pa brez nevarnih posledic, plača gospodar, v čigar hiši je gorelo, mestu pet pfenigov.

20. Noben meščan ne sme vzeti niti imeti plemiških hiš v najemu in užitku in noben plemič se ne sme nastaniti v hiši meščana proti njegovi volji.

21. Vsak začasni, nesprejeti meščan v Ptujju naj v našem mestnem sodišču po svoji vesti izkazuje pravico.

22. V mestu ne sme biti v nobeni hiši svoboščine, razen v onih, katerim pripadajo že od nekdaj in to v obeh samostanih in v gornjem dvoru ptujskih gospodov blizu dominikanskega samostana.

23. V hišah dvornikov je v Ptujju točenje vina prepovedano; točiti pa smejo pridelek Ptujčanov.

24. Noben meščan, ki biva v našem mestu, ne sme imeti drugega gospoda kakor nas, našega vicedoma v Lipnici ali pa našega sodnika v Ptujju.

25. Nikogar ni v Ptujju dovoljeno prijeti in kaznovati zaradi tatvine in vloma, če ni tega zagrešil.

26. Nobena noseča ženska, ki nosi živo dete, ne sme biti na smrt obsojena; če je njena krivda tako velika, da zasluži smrt, naj bo zaprta do poroda v lahki ječi.

27. Žensko, katere krivda ni vredna smrti, je treba kaznovati z lahnimi udarci, da ne porodi.

Posilstvo

28. Od ženske, ki jo posili moški proti njeni volji, da je slišati nje kričanje ali pa to ljudem s tožbo in kričem takoj javi ter gre k sodniku, prevzame ta, če ona zahteva, zadevo.

Ptuj, pogled na mesto z grada

29. Če je bila devica, treba zločinca živega pokopati; če ima moža ali ga je imela, mu je treba vrat odrobiti z desko.

Hramba

30. Če kdo izroči komu v čuvanje svoje imetje in to nekdo ukrade, ugrabi ali pa zgori, oziroma crkne, če je živinče, naj nastopi varuh pot pravice, da se je pač zgodilo brez njegove krivde, in zato mu ni nič dolžan.

Posojanje

31. Kar pa kdo drugemu posodi ali zastavi, to naj dotični nepoškodovano vrne ali poplača po vrednosti. Če zastavljeni konj ali krava, ki mu je bila zastavljena, crkne brez njegove krivde, mora pogodbenik dokazati, da se je pripetilo brez njegove krivde, potem ne plača ničesar iz svojega; pač pa upnik izgubi denar, ki ga je na živinče izposodil, razen če pogodba med njima drugače govori.

Dediščina bratov in sester

32. Če pride med brati in sestrami do delitve ali pa med dediči istega kolena, deli starejši, mlajši pa deduje svoj del.

Volitev sodnika

33. Člani mestnega sveta volijo letno, ali kolikorkrat je potrebno, sodnika, ki pomaga nadškofu za njegove terjatve v mestu; v potrebi zbog nesreče v mestu se je obrniti k njemu, ki ve in pozna pravice mesta.

Mestni sodnik obsoja in izganja

34. Sodniku samemu je naš gospod podelil pravo obsodbe in izгона in ga za sodstvo potrdil na našo prošnjo.

35. In sodstvo vrši vedno na dan svetega Petra pod sulico.

36. Taisti sodnik naj da našemu gospodu iz Salzburga ali njegovemu vicedomu letnih 40 mark pfenigov, dokler vrši sodstvo.

Služba sodnika

37. To je služba pri sodišču:

Mesarji dajo dvakrat v letu svoj davek, prvič po sejmu 12 mark manj 20 pfenigov in po Svečnici ravno toliko.

Solnarice

38. Prodajalk soli sme biti 24 in vsaka plača ob Marjinem rojstvu 10 pfenigov, kar znese funt, in ob Svečnici ravno toliko.

Peki

39. Peki dajo k Mihaelu in svečnici po en funt pfenigov iztržka.

Čevljarji

40. Čevljarji dajo ob Miholjevem tri šilinge in k svečnici ravno toliko ter tri ure dela v letu za mesto.

Usnjarji

41. Usnjarji dajo ob Mihaelu in ob svečnici tri šilinge.

Voskarice

42. Voskarice sme biti osem in vsaka plača na dan sv. Mihaela in na svečnico po šest pfenigov.

Branjevke

43. Branjevke smejo biti štiri, ki imajo stojnice; vsaka plača ob Miholjevem in k svečnici šest pfenigov.

Likofi

44. Likofi so dvakrat v letu, prvič za mošt, drugič za vino; vsaki vinotoč da tri pfenige; kdor pa toči svoj pridelek, ne plača ničesar.

Zemljarina

45. Zemljarino pobira med sv. Mihaelom in sv. Martinom; znaša pet mark manj šest pfenigov.

46. Tega, ki svoje hišnine v roku ne plača, naj sodnik opomni in naj plača 60 pfenigov za vsakih 14 dni zamude, kolikorkrat zahteva; taiste hiše naj ravno tolikokrat imenuje.

Sodba po posvetu

47. Sodnik mora razsojati vse vložene pritožbe; zadevo, ki mu je tuja, naj sodi po posvetu.

Sodnikov postopek

48. Razsodba sodišča in sveta ostane pri sodniku; svet je ne sprejme več v obravnavo.

49. Vsak sodnik naj ima vedno pri sebi pisarja v uradu; ta naj bo navzoč pri vlaganju tožb in beleži naj dokazilna pisma, ki jih sodišče dobi.

Priziv na vicedoma

50. Kdor pride s tožbo pred sodišče in želi pravice, temu jo naj sodnik sodi. Če se pa dve stranki obrneta s svojo zadevo na vicedoma, naj ta ostane do njegovega prihoda. Zadevo naj potem razsodi s svetom in vsaka stranka naj dobi zadoščenje po mestnih pravilih.

Za koga se vrši sodno postopanje

51. Tožna zadeva, ki je bila predložena sodišču in bila v pravem roku v razpravi pri vicedomu še prej kakor jo je sodnik obravnaval s tretjo osebo, mora imeti torej svoje postopanje in pride pred sodišče na sodne dni po mestnem statutu. Razsodba se izvrši za štirinajst dni, če je vicedom v deželi, ako pa je v tujini, v šestih tednih.

52. Tožba, ki je predložena s pričevanjem ali s svedoki, ne bo izvršena s sodnim razpravljanjem.

53. Sodnik naj pridno pazi in krepko izvaja mestno pravo. Dopustiti ne sme v tednu medsebojnega trgovanja med tujimi trgovci; samo v torek sme to dovoliti.

54. Tudi ne sme dovoliti, da bi tuji trgovec ob torkih v nasprotju z mestnimi pravicami trgoval s kupovanjem in prodajanjem.

55. Pazi naj na lakte, uteži in druge mere, posebno pa, da bo s tehnicco in mero vsak pravilno ravnal.

56. Mestni sodnik naj pridno pazi, da bodo ob torkih najprej meščanke nakupovale svoje potrebščine in potem branjevke, ki so to zaslužile z odkupom; tudi ne sme dovoliti prekupčevalkam nakupovanja za preprodajo, kar drugi prinesejo na trg.

57. Blago pa, ki so ga nakupile v vaseh ali zredile in pridelale na lastnem posestvu, smejo zjutraj v mestu prodajati od rane maše do uradne ure in zvečer od zvonjenja k večernici do petja in ne dalje.

58. Sodnik mora pridno paziti, da bodo na svinjskem sejmu kmetski vozovi skupaj postavljeni, da bo na trgu prostora še za druge.

59. Skrbi naj, da bo vsak dan na razpolago kruh enake peke in v skladu s ceno žita; tudi ne sme mestu zmanjkati vsakdanjega kruha.

60. Ne sme dovoliti v mestu izvrševanja nikake obrti in dela onemu, ki nima meščanskih pravic.

61. Sodnik mora zabraniti prodajo voska pod en funt razen onim, ki to zaslužijo z odkupom.

62. Tudi ne sme dopustiti rezanja ali prodajanja soli pod pol tovara razen onim, ki to zaslužijo z odkupom.

Trg in ulice

63. Dovoliti ne sme, da bi kdo metal smeti na ulice ali pa na trg in ulice z lesom zabasal.

Ognjišča

64. Pridno mora paziti, da bodo vse greznice in ognjišča pregledana, da bodo meščani popravili, kar bo ogled našel nespodobnega, da bodo kidali gnoj in ga izvažali.

65. Preprečiti mora, da bi kdo mestno zemljišče s stavbo zazidal in si ga potem lastil.

Nadmerica

66. Sodnik ne sme dovoliti mlinarjem, da bi si jemali preko leta nadmerico; to le, ko teče po Dravi srež.

Prava merica moke

67. Pazi naj, da bodo mlinarji jemali za merico prave vagane, katerih gre osemnajst na mestni četrt.

Mestno pravo

68. Skrbno naj se drži sklepov, ki jih sklene in postavi v korist mesta večina svetovalcev.

Jamstvo

69. Če je kdo dobil hasek in posest, mu ta ne smeta biti proti predpisom razveljavljena.

70. Kdor ob pravem roku zahteva na sodišču svoje pravo na dediščino z vednostjo drugih dedičev in se je

Ptuj, fasada bivše dominikanske cerkve

varstvo prepričalo o njegovi pravomočnosti ter mu je dediščino podelilo brez motenja in ugovora drugih upnikov, je nemoteni dedič, če ni bilo v deželi takrat drugega dediča, ki ni vedel za tožbo; ta pa nič ne izgubi od svojih pravic, dokler se varstvo ne zastara.

Predaja hiše po sodniku

71. Hišo, ki jo kdo v mestu kupi, preda sodnik, ki dobi ob tej priliki svojo pravno pristojbino. Od prodajalca vzame dve zgradarini, od kupca pa eno. Tako zasiguran leto in dan postane nemoten posestnik kupovine.

Sodnik pečati kupno pismo

72. Sodnik, ko pečati kupno pismo za hišo ali njivo, naj staro in novo pismo med seboj primerja, če se v služnostih in pravnih pripombah medsebojno skladata.

Predaja njive

73. Za njivo, ki jo predaja na mestnem pomirju, dobi od prodajalca štiri pfenige, od kupca pa dva.

Pridobitev meščanskih pravic

74. Kdor dobi meščansko pravo, izvrši prisego in da sodniku in mestu 40 pfenigov; če ima v mestu hišo ali je vzel za ženo meščanko ali hčer meščana, mu ni treba plačati, mora pa priseči.

Ptuj, mestni stolp

Oproščen sodne takse

75. Meščan, ki polaga prisego v kateri koli zadevi na sodišču, ne plača sodnega denarja in tudi ženska ne.

Sodne večje dvakrat

76. Sodne razprave so dvakrat v letu, prva po oproščenju, druga po svečnici in vsaka traja štirinajst dni.

Kazenske globe pri večah

77. Če kdo toži koga na večah in se toženec zmede, dobi zato sodnik plačano globo; če pa je toženčev odgovor dokaz in je tožitelj cilj zgrešil, dobi sodnik zopet globo in tožitelj mora plačati dvanajst pfenigov za milost.

Običajni davki

78. Običajni davek je že od nekdaj znašal 60 mark za nadškofa in 12 mark za vicedoma; te so plačevali med Martinovim in Božičem.

79. V časih vicedoma Konrada pl. Wigoltinga so to zvišali na 70 mark za nadškofa; vicedomu je ostalo 12 mark.

80. Sodnik in mestni pisar ne prispevata ničesar k običajnemu davku. Za pobiranje davkov, bodisi velikih ali malih, dobi mestni pisar dve marki in birič pol funta.

Najemninski denar

81. Najemninski denar na hiše v mestu, ki ni večer, se more odkupiti in je za eno marko najemnine plačati 10 mark odkupnine.

Cerkvena najemščina

82. Cerkev, ki ima dobiti najemščino od hiš, naj svojo zapadlo najemnino s sodnimi slugami globi v hiši. Če pa ne morejo v hiši globiti, naj cerkev vpraša sodišče za pojasnilo, ki se glasi: za vsakih 14 dni zadržanka 60 pfenigov globe.

Nastavitev izvedenca

83. Mestni svet si v slučaju stiske sme vzeti izvedenca. Za tega morajo vedeti, da je poraben in da bo mestu lahko koristil v stiski, ko ta nastopi, in ki tudi zna upotrebiti mestne pravice.

Svetovalec

84. Izjave, ki jih podaja izvedenec pred sodnikom po svoji vesti, imajo tako moč kakor prisega navadnega človeka.

85. Kdor se pregreši napram izvedencu, mora to popraviti in preklicati pred vsem svetom.

36. Svetovalec ne daje sodniku tožnine in tudi biriču ne prepovednega pfeniga.

Mesarji

87. Mestni svet je sklenil, da v slučaju potrebe postavi šest nadzornikov, ki kaznujejo prestopke mesarjev.

Peki žemelj

88. Mestni svet naj gleda, da bodo mojstri napravili večje peke žemelj po potrebi ljudi in mesta, da ne bo primanjkljaja, in naj prestopke kaznujejo, kakor je to od nekdaj navada.

Zakon za peke in prodajo

89. Tak je zakon za peke: če zmanjka v mestu kruha, mora sodnik pogledati k vsem pekoma in če najde moko pri dotičnem, ki nima ne kruha na trgu, niti v peči in v koritu nič testa, mora tak pek plačati mestu in sodniku po 40 pfenigov.

90. Ako pa nima nič moke, globa odpade.

91. Če pečejo peki premajhen kruh, ga naj sodnik in zato določeni zasežejo in pošljejo revežem v zavetišče.

92. Če pa vidijo, da je stiska za kruh, ga imajo pravico razrezati in prodati po pravi vrednosti.

93. Peka, ki ni vršil prodaje, kaznuje sodnik na 60 pfenigov globe mestu in 60 pfenigov sodniku.

Kdor z mestom ne trpi

94. Kdor z mestom ne trpi, ta se ne sme s pomočjo mesta dvigati.

95. Vsak meščan naj vrši, kar mu je ukazano. Upravnik naj vrši svojo upravo in vodi urbar za kmete, ki so mu poverjeni. Naj se ne loti posla, ki bi mogel meščanom škodovati.

Judovski sodnik

96. Judovski sodnik naj židom sodi po njihovih zakonih.

Judje

97. Judje naj svoja pisma, ki jih imajo za meščane, vsako leto prinesejo v pisarno mestnemu sodniku in potem izrečejo svoje zahteve.

98. Svoje zastavljene predmete, ki jih imajo od kristjanov, naj ob četrtkih predlagajo svojemu judovskemu sodniku in tako zastopajo svoje pravice.

99. Na cerkvene dragocenosti, na krvavo obleko, na surovo sukno, na nezrelo žito, na krojeno, še nedokončano obleko ne smejo Judje posojati.

Izgubljeno

100. Kar koli kdo — moški ali ženska — izgubi in nekdo najde, pa ne vrne, čeprav se za tem poizveduje, tedaj se naj za to kaznuje; če pa taji, je to tatvina.

Najdenina

101. Kdor pa vrne v času povpraševanja, mora dobiti najdenino; če pa nekomu ni verjeti, da je prav on to izgubil, mora dokazati, da je v pravici.

102. Če pove takoj znake na blagu, mu je verjeti neoporekano.

Pravice mesta

103. Mestni sodnik sodi v grajski grabi, na mostu, na dravskih prodih, v mlinih, ki so privezani na mestna posestva, in vsemu, kar se pripeti med meščani.

104. Sodnik mora poravnati vsako krivico po sklepu sveta; onemu, ki noče mestnega sveta in sodnika, naj vicedom dotično krivico popravi.

105. Stalnemu, neoporečnemu meščanu ni dovoljeno na prazno ovadbo prizadejati nobene krivice, razen če je njegova krivda z dokazom podprta po mestnem pravu.

106. Če toži kdo po vicedomu meščana, mora vicedom zadevo vzeti na zapisnik, in če spozna izpoved za pravo tožno zadevo, jo mora obravnavati po mestnem pravu; če pa gre toženec z zagovorom pred mestno sodišče, tedaj ga naj ne kliče več na odgovornost vicedom.

107. Sodnik ni dolžan imeti koga zaprtega preko treh dni, razen če je daljši rok za obravnavo potreben.

108. Če zbeži tujec skrivaj v hišo meščana in mu povzroči krivico, ki ne zasluži smrti, mu sodišče ni dolžno slediti v hišo. Gospodar pa mora na sodišču odkrito izpovedati, če to zahteva sodnik.

109. Gospodar, ki ne bi bil tačas doma in bi tujec rad pobegnil, naj, če hoče, sodnik po svoje napravi; lahko se na željo sodnika vrne domov.

110. Če pa je pobegnil zaradi zločina, ki zasluži smrt, ga mora sodnik zgrabiti ali pa njegove hlapce.

Uboj

111. Uboj moža v mestu, od koder koli je umorjeni že doma, mora priti pred mestno sodišče.

Krivec je poznan

112. Če je pravi izvršilec umora po pričah poznan, ga je treba pred sodiščem obtožiti ob pravem sodnem terminu in tu tudi izvršiti obsodbo.

Krivec ni poznan

113. V primeru, da pravi morilec ni po pričah poznan, je treba v obtožbo vzeti vse, ki so pri zločinu deloma sodelovali; če se eden od teh javi in obdolži

Ptuj, minoritski samostan

uboj ter to potrdi z verodostojnim ustnim poročilom, je treba vnaprej tega tožiti in proti drugim umakniti prejšnjo obtožbo. Pred sodiščem izpolnijo, kar je predpisano, in so s tem oproščeni.

Preiskovalni zapor

114. V preiskovalni zapor ali ječo je treba spraviti aretiranega takoj, brez zaslišanja in treba mu je vzeti vse orožje.

115. Preiskovalni zapor traja šest tednov ali pa še več in pričevanje se mora vršiti po zakonu.

Obsodba

116. Od tega dne čez šest tednov ali več je po zakonom pričevanju treba izreči obsodbo.

Prisega

117. Za pričevanje na sodišču v zadevah, ki zadevajo smrt, mora sodnik jetnika zapriseči.

118. Če pride ranjeni mož živ z mestnega sodišča na deželno in tam umre, brani njegovo pravico to zunanje sodišče, ki izreče tudi razsodbo »izgona in občenja«.

Sodnik vzame svojo globo

119. Mestni sodnik pa si vendar vzame od tega svojo pristojbino.

120. Na enak način se vrši postopanje tudi, če se zgodi zločin na podeželju mestne podsodnosti.

Postopek s hlapci in deklami, ki so uslužbeni pri meščanih

121. Sodnik ne sme zapreti hlapca ali dekle, uslužbene pri meščanu, zaradi sodne zadeve ali denarnega dolga, razen če gospodar noče prevzeti za njih pravne odgovornosti.

122. Hlapca, pri meščanu uslužbenega, ki je letni zaslužek zapil ali zaigral, ni dovoljeno odpustiti ali odvesti z vrvjo zvezanega, da ne zamudi gospodarju svoje službe.

123. Plašča, meča ali prazne obleke, ki jo je gospodar hlapcu posodil, mu ne sme nikdo vzeti.

Ptuj, dominikanski samostan in grad od zapada

124. Vse dokler najeti ali zavezani hlapec ali dekla svojim gospodarjem službe ne doslužijo, jih ne sme nikdo k sebi vabiti.

Od hlapcev in dekel ničesar prevzemati

125. Od hlapca in dekle ni dovoljeno ničesar jemati v varstvo, razen če je sigurno njihova last.

Ukradena lastnina

126. Kdor zahteva ukradeno lastnino, bodisi konja ali kako drugo žival, na mestnem sodišču za svoje, mora to dokazati s tremi pričami; če pa si ne more dveh pridobiti, prisega pač sam tri prisege.

Dediščina

127. Če kdo toži za kakršno koli dediščino in se opirata oba, tožitelj in toženec, na pričevanje, se razsodba izvrši tekom 14 dni na podlagi pričevanja lastnikov, če jih pravomočne seveda ima.

Mestne pravice

128. Vsak tujec, ki pride s svojim trgovskim blagom, ima tržno pravico v torek do večera, nakar mora pospraviti.

129. Istega dne naj prodaja meščanom ali gospodom iz okolice na veliko ali na drobno, kakor to želijo.

130. V petek ne sme tujec tujcu pod težo enega funta ničesar prodati, niti mu bale barhenta v kose razrezati, niti voska pod četrt prodajati ali kože.

131. Posebno ostale dni v tednu ne sme tujec drugemu ničesar prodati, niti skrivaj niti javno; za vsak prestopok mora plačati globe mestu 5 mark, sodniku 60 pfenigov, toliko tudi vsakemu dvanajstaku, biriču pa 20 pfenigov.

132. Kdor ponovno vedoma krši mestne pravice, izgubi pravico trgovanja s tujci; meščanom pa še vendar sme prodajati.

133. Meščan, ki vrši s tujimi trgovci tako trgovino, ki je nevarna in ga ni mogoče od nje odvrniti, izgubi obrt in meščansko pravo in še imetje, če ga ni mogoče drugače kaznovati.

134. Tuji trgovci ne smejo v svojih lopah imeti laktov in tehtnic. Tudi ne sme med tednom tuji trgovec tujemu trgovcu kazati svojega blaga; sam mora vso svojo trgovino praviloma vršiti v torek.

135. Če bi se zgodilo, da bi kak gost drugemu, brez zlih misli, ne mogel odtehtati ali ga izplačati v torek, naj se to nato zgodi v sredo ali kak drug dan.

136. Trgovec, ki hoče z robo na Ogrsko, sme skozi Ptuj, ne da bi mu bilo treba blago razstaviti na prodaj.

137. V Ptuj nima noben gost pred drugim prednosti, razen če pravo drugače govori.

138. Po Martinovem je vsak uvoz in prevoz vina skozi mesto prepovedan; kdor se pregreši, temu je treba vino ali izliti na tla ali pa ga odnesti hiralcem v zavetišče ali pa zaseči za našega gospoda v Salzburgu.

Vino

139. Nemeščan, ki je pravočasno shranil vino v mestu, plača za celi sod 40, za polovnjak pa 20 pfenigov davka.

140. To vino sme prodajati na deželo, v mestu pa ga ne sme dati nobenemu meščanu, razen da ga je ta kupil pravilno pred Martinovim.

Otroci

141. Oče sme svoje otroke poročiti, kakor mu ugaja, s predajo ali pa preužitek, brez vsake ovire.

142. Gospodarstvo jim tudi sme po svoji volji razdeliti, če hoče s predajo ali za preužitek.

143. Če pa umre prej, preden je svoje otroke poročil in z gospodarstvom razdelil, podedujejo otroci potem enako v deležih in v nasledovanju drug od drugega, brez vsake prednosti med sabo.

144. Če so otroci osiroteli v nežni mladosti in jim ni oče določil varuha, bodisi prijatelja ali tujca, jim postane mestni svet varuh po svoji varnosti in jih ne sme poročiti po prednosti.

145. Ako je oče z oporoko otroke poveril komur koli, ki mu je ugajal, mora ta skrbeti za otroke po svoji vernosti.

146. Varuh in imejitelj, ki umre, še preden so otroci varuštvo odrasli, izbere lahko tem drugega, ki mu ugaja, ne da bi rabil za to pristanek sorodnikov.

147. Če je ta varuh umrl in ni določil deci drugega, prevzame varuštvo mestni svet po svoji vernosti in pravu. Varuh, ki ga je za to določil svet, sorodnik ali tujec, je mestnemu svetu odgovoren za premoženje otrok, tudi za ono, ki so si ga otroci sami pridobili.

148. Po smrti meščana, ki je umrl brez otrok, ostane njegova oporoka, kakor jo je napravil brez vmešavanja tuje roke.

149. Po pokojniku brez dedičev in oporoke podedujejo najbližji sorodniki njegovo imovino, iz katere plačajo upnike in oskrbijo tudi pokojnikovo dušo, kakor določi mestni svet.

Brez dedičev, brez oporoke in brez sorodnikov

150. Za pokojnikom brez dedičev, brez oporoke in brez sorodnikov, ki bi podedovali njegovo imetje, za sežeta mestni sodnik in mestni svet imetje v imenu gospodovih rok in ga upravljata vnaprej po volji gospoda nadškofa.

Umrli brez dedičev in zapustil gospodinjo

151. Po smrti gospodarja brez dedičev in brez oporoke, ki je zapustil gospodinjo, morajo najbližji sorodniki pravično oskrbeti gospodinjo po sklepu mestnega sveta.

152. Če je umrl gospodar ter zapustil otroke in njih mater, je ta naslednica njegovega premoženja, kakor določa postava; vendar pa ne more vzeti v zakon z drugim možem svoje dote in z njo postopati brez pristanka svojih otrok.

Možitev vdove

153. Lahko pa si sicer vzame moža, ki ji ugaja, brez vsake ovire.

Premičnine

154. Vdova podeduje premičnine: vino, žito, živino, posteljnino in drugo hišno opravo, ki je v hiši; trgovina, zastavljeno, denarni dolg, gotovina, to niso premičnine; to dobe otroci in upniki, če je vse last upnikov.

155. Vsak, kdor bi na sebi občutil, da mu kako stanje v mestu ne prija, naj se le obrne ali pozove na oblast, brez vsake škode.

Smrt dolžnika

156. V primeru, da umre gospodar, ki je dolžan, pa ni nič zapustil, s čimer bi žena in njegovi dediči dolgove poravnali, so ti pred Bogom in pred ljudmi prosti tega dolga.

157. Če pa vzame ta žena drugega moža in dobi od svojih sorodnikov imetje, ki ga prej ni imela, ali pa če vzame moža, ki ima premoženje, ali kakor je že Bog hotel, da je z drugim možem prišla do premoženja, vendar niti žena niti mož nista plačnika dolgov pokojnega moža, razen kolikor hočeta na božji opomin ali iz lastne volje.

Kdaj plača mož

158. Po smrti žene, ki je ostala dolžna in ni imela s čim plačati, mora mož, če si vzame drugo ženo, ki mu prinese premičnine, iz tega dolg plačati. Temu je tako, ker pravi zakon, da je mož ženin varuh in gospodar.

Otrok, ki je poročen

159. Po smrti otroka, ki ga je oče poročil in mu dal imetje, premično ali nepremično, če ni zapustil ne žene, ne otroka, dobi oče otrokovo posest nazaj, ne pa brat ali sestra. To zato, ker izhaja imetje od očeta.

Kdo podeduje

160. Sin, ki si je pridobil drugo premoženje, nego mu ga je dal oče, sme zdrav ali na smrtni postelji isto dati komur hoče. Če umre brez oporoke, podedujejo imetje najbližji sorodniki, ki dajo del za dušo in ubogim; ti dediči lahko segajo do sedmega kolena.

Objavljanje

161. Razglas po mestu izvrši mestni birič ali označevalec vina z dovoljenjem sodnika in mestnega sveta.

Zločinci

162. Za zločinca, ki ni bil pri dejanju zasačen, se vrši v mestu dokazilno postopanje s sedmimi pričami, pet jih zaslišuje mestni sodnik, dve pa deželski sodnik.

Pri zločinu zasačeni

163. Če pa je bil zločinec pri dejanju zasačen, sta potrebni samo dve priči; eno zaslišuje mestni sodnik, drugo pa deželski.

Sodba v mestu

164. Če hoče deželski sodnik na prošnjo tožnika izvršiti pravico v mestu, sme to z dovoljenjem mestnega sveta in sodnika, brez škode za pravice našega mesta in njegovega gospoda v Salzburgu.

Predaja iz mesta

165. Če hoče mestni sodnik hudodelca z dokazano krivdo izročiti deželskemu sodniku, naj to napravi onstran jarka, kjer je konec mesta.

Mestne pravice

166. Spor med meščani ali pa med njihovimi hlapci ter grajskimi, ki ni ostal med očmi, pride pred sodišče.

167. Krivdo meščana napram grajskemu kaznuje mestni sodnik. Pa tudi grajski se tega drži: če kdo njegovih napram meščanu kaj zagreši, poravna to grajski sodnik.

168. »Ptujski« naj ne moti meščanom njih posesti, ne žive ali žive, v mestu ali zunaj.

Sodišče na sejmu

169. Nekdaj in v času sodnika Petra Kelnerja so imeli vedno ob času sejma - svoboščine sodišče pri mitnici meščani, ki so vedeli in poznali mestne pravice ter niso bili zapriseženi.

Mestno pravo

170. Tudi je vsak svojega viničarja kaznoval za krivico, ki mu jo je storil.

171. Meščana, ki je pobegnil zbog kakega zločina iz mesta pod deželskega sodnika, je ta zopet vrnil sodišču v mesto. Prav tako je mestni sodnik storil napram deželskemu.

172. Kakor so se meščani zedinili glede nastavljene dneve v vinogradih s pristankom grajskega gospoda in to razglasili, tako je neizpremenjeno ostalo v mestu in zunaj.

Pravice v času svoboščine

173. V času svoboščine ne sme drugi prodajati mesa kakor mestni mesarji in to na krajih kakor v starih časih.

174. Čevljarji smejo svoje usnje v mestu mehčati in prirezovati, čevlje pa smejo izdelovati ob proščenju pred mestom.

175. V tem času naj imajo svoje stojnice v pivski ulici pred hišami na obeh straneh.

176. Peki, branjevci in branjevke morajo za prostore, ki jih imajo na letnem sejmu pod stolpom in med mostom, mestu plačati davščino.

177. Kdor nima dovoljenja od gosposke, ne sme na sejmu pri odprti ograji točiti vina; tudi v čebrih ne sme vina dajati iz hiše.

178. V hiši za zaprtimi vrati pa sme svoje vino točiti in ga v vrčih dajati iz hiše, kolikor hoče.

179. Na sejmu - svoboščini ne sme sodnik meščanu, njegovemu hlapcu ali dekli nič drugače soditi, kakor sodi običajno preko leta.

180. Meščana, ki je zatožen na svoboščini, je treba poklicati pravočasno zvečer pred sodišče in potem mora sejmski sodnik pravico za meščana izvršiti v enem dnevu. Zadnji dan sejma pa lahko kliče sodnik meščana, kolikorkrat hoče.

181. Meščani ne dajejo nikake prisežne takse kakor običajno preko leta in tudi svetovalec nikake sodne niti pozivne pristojbine.

182. Kar ima meščan haska in posesti leto in dan, mu ne sme sodišče brez vzroka vzeti.

183. Hiše v mestu, njive, stavbišča v pomirju, ki so bila prodana v času svoboščine, izroča sejmski sodnik ne pa deželski.

184. Deželski sodnik nima na svoboščini ničesar drugega razsojati, kakor navadne slučaje leta.

185. Če se ob času svoboščine ob napovedani uri vrši velika sodna razprava, mora biti v imenu ptujskega gospoda in gospoda iz Salzburga; proti pričevanju in ovadbi pa se ne sme izvršiti nobena sodba, ampak pravično kakor preko leta.

Deželski sodnik ne sme nikogar napasti preko leta

186. Tekom leta ne sme deželski sodnik ali njegov birič nobenega meščana, njegovega hlapca ali služinčadi napasti za prestop, ki ga mora mestni sodnik ali meščan sam poravnati.

187. Deželski sodnik, ki zahteva od meščana kazensko globo, na katero ga je pri svojem sodišču tekom leta obsodil, mora o tem obvestiti mestnega sodnika. Mestni sodnik mora to stranko poklicati na odgovor, in če iz odgovora razbere, da mu je globo dolžan, mora ukreniti, da zadevo z njim uredi v 14 dneh.

Mestni sodnik napram deželskemu

188. Če pa tega ne bi storil, mora zato odgovarjati v rubeži; če pa bi obtoženec lagal, naj izvrši nad njim pravico.

Deželski sodnik napram mestnemu

189. Istega se mora držati deželski sodnik in na enak način napram mestnemu sodniku.

Tujec toži tujca

190. Če toži tujec tujca in oba trgujeta v mestu, jima sodi mestni sodnik, ne pa deželski; k razpravi v tožbi je pritegniti le mestne izvedence, ne pa deželskega sodišča.

Izobčenje in izgon

191. Za izobčenje in izgon dobi dovoljenje deželski sodnik od gospoda v Salzburgu.

To sodi deželski sodnik

192. To so zadeve, ki jih ima soditi deželski sodnik na tleh Ptuja našega salzburskega gospoda:

prvič: vsi zločini kakršnega koli imena, ki zaslužijo smrtno kazen;

drugič: krvave rane, velike ali male, zločinsko povzročene;

tretjič: tatvina, velika ali mala;

četrtič: cestni rop in posilstvo;

peti: nasilen in sovražen obisk hiše ter vlom skozi vrata in dveri;

šestič: tak dolg, ki ga gospod noče razsoditi pri svojem podložniku in je pravico treba trikrat zahtevati.

Deželski sodnik ne sodi

193. Sledeče zadeve niso praviloma v kompetenci deželskega sodnika:

prvič: vsi poboji in pretepi, ki se končajo brez prelivanja krvi;

drugič: kletve, zmerjanja in drugi besedni spopadi;

tretjič: dolg in goljufiva posojila, ki jih dolguje dolžnik tožniku;

četrti: pašnja živine na tuji posesti in nje zaručitev, kar izvrši oškodovanec v nadomestilo svoje škode, ko ugrabi in odžene živino;

peti: vsako kršitev meje, ki nastane pri preoranju in s prestopom.

Nadalje ne sme deželski sodnik zgrabiti nobenega podložnika na kako obdolžitev; prej ga mora vprašati, ali mu bo njegov gospod ali opravnik sodil. Če obljubi, da bo gospod oziroma opravnik to izvršil, naj bo to dovolj deželskemu sodniku. Če pa ne bi hotel pravice izvršiti, naj deželski sodnik krivca zgrabi na njegovem posestvu in zveže z vrvjo, pa tako, da ne bodo sodnik, niti njegovi pomagači ali biriči na podložnikovem posestvu gospodu ničesar ukradli in poškodovali. Tržne dni tudi ne sodi deželski sodnik tujim trgovcem, če eden od drugega zahteva denar ali dolg ali kako drugo malenkost.

Pismo rimskega kralja

194. V imenu svete in nedeljive Trojice. Henrik VII., po božji milosti rimski kralj, v vseh časih množitelj države. Na našem dvoru v Nürnbergu je bil častiti nadškof iz Salzburga v moji in navzočnosti državnih knezov: nadškofov iz Kölna, Trierja, Mainza, škofov iz Regensburga, Passaua, Freisinga in Augsburga, vojvod in drugih državnih velikašev iz Bavarske in Avstrije. Želel je slišati izjavo, če deželni gospodje ali kdo drugi njegovim ljudem na kraljevskih in javnih cestah hoče ali prepoveduje njihovo trgovino in drugo obrt. Zvedel je odlok knezov, da to ni nikomur dovoljeno in da ne sme nikdo nikogar ovirati v trgovini in obrti. Zato smo mi ta sklep, potrjen od skupne volje knezov, potrdili z našo kraljevsko oblastjo in s tem pismom, ki smo ga podkrepili tudi z našim pečatom. Dano v Nürnbergu 1224. p. Kr. r., v dvanajsti indikaciji na deseti dan Avgustovih kalend.

Pismo avstrijskih knezov

195. Midva, brata Albreht in Leopold, po božji milosti vojvodi v Avstriji, Štajerski, Koroški in Kranjski, grofa na Tirolskem etc., priznavava in naznjava, da sva se odločila pustiti najinemu ljubemu prijatelju Pilgreimu, nadškofu v Salzburgu, legatu svete stolice v Rimu, v vseh najinih deželah in gospostvih, na vodi in na suhem vse pravice, svoboščine in običaje, ki jih je njegova božja hiša v teh deželah in gospostvih od nekdaj imela, brez vsake ovire ter hočeva njemu in njegovim, plemenitim in nepleminitim, to pustiti in ščititi, da ne pride do nikake motnje. Vsebina tega pisma je izdana na Dunaju v torek pred vnebohodom 1366. p. Kr. r.